

SCURTE CONSIDERAȚII PRIVIND TIPOLOGIA EROULUI ȘI UN PORTRET: GĂVRILĂ IUGA, EROU AL ROMÂNIEI MARI ȘI OM-INSTITUȚIE AL MARAMUREȘULUI¹⁹⁴

Ovidiana Bulumac¹⁹⁵

REZUMAT

Articolul de față aduce în discuție tema eroului și avansează o distincție teoretică pe care o considerăm relevantă: cea dintre eroul de conjunctură și eroul în formă continuată. Astfel, pe parcursul materialului definim principalele attribute care definesc cele două tipuri umane. În final, pentru a exemplifica tipologia eroului veritabil, lucrarea apelează la un studiu de caz bazat pe parcursul personal și profesional al lui Găvrilă Iuga, personalitate marcantă a României în general și a Maramureșului în special, în perioada 1911-1940.

Cuvinte-cheie: erou în formă continuată, erou de conjunctură, om-instituție, Maramureș, Primul Război Mondial, perioada interbelică, România Mare.

1. PROLEGOMENE

Calitatea de erou sau înregistrarea faptelor eroice a fost deseori în prim-planul scrierilor omenești, fie ele de natură literară,

¹⁹⁴ Articolul a fost prezentat într-o formă comprimată în data de 24 octombrie 2024 în cadrul „Colocviilor „Brăiloiu”, ediția a XIII-a, Tema „Cultură tradițională în cadre contemporane”, Panel: „Omul-instituție în cultura românească” cu titlul „Găvrilă Iuga, erou al României Mari și om-instituție al Maramureșului”.

¹⁹⁵ Doctor în sociologie, Cercetător la Centrul European de Studii Etnice al Academiei Române, adresă de e-mail: ovidiana@gmail.com.

fie ele parte a studiilor din științele sociale¹⁹⁶. Când ne referim la creația literară includem aici atât creațiile folclorice, populare (povești, basme, snoave etc), cât și creațiile mai elaborate, de tipul romanelor de autor, baladelor sau poeziei.

Este bine-cunoscut mecanismul prin care noii membri ai unei societăți ajung să fie deseori socializați cu ideea eroului încă din primii ani de viață: prin intermediul poveștilor, povești în care este foarte limpede trasată diferența dintre personajele pozitive și cele negative, dintre bine și rău, dintre altruism și egoism, și așa mai departe. Gândirea în astfel de cuplete, în **polarități întemeietoare**, vine ca suport pentru ins în încercarea lui de a desluși viața socială în care trebuie să-și desfășoare existența. Implicit, în această muncă colectivă de lămurire a insului intră și „rețeta de succes” a modelelor, fie ele pozitive, fie ele negative, care atrag după sine, în virtutea principiului românesc „după faptă și răsplată”, suma de consecințe ce derivă din această alegere particulară a drumului / destinului, deseori fiind invocată și predispoziția către sacrificiu. Acest tip de cultură, care distribuie învățăminte prin intermediul poveștilor, este cea care asigură nu doar conservarea unui cadru socio-cultural pe măsură ce trece timpul, dar reușește să asigure și evoluția respectivei unități sociale prin intermediul și cu ajutorul tradiției (lucru astăzi deseori uitat în elaborarea și implementarea proceselor de reformă socială și instituțională). Pentru că una din cele mai relevante concluzii ale sociobiologiei afirmă răspicat că

„omul ca ființă, în general, are capacitatea de a-și monitoriza evoluțiile prin tradiție. Procesul de însușire a experiențelor

¹⁹⁶ Vezi, de pildă Kristian Frisk, “What Makes a Hero? Theorising the Social Structuring of Heroism. Sociology” [„Ce face un erou? Teoretizarea structurii sociale a eroismului. Sociologie”], în *British Sociological Association*, Vol. 53(1), 2018, pp. 87-103 și bibliografia aferentă.

acumulate se numește învățare și doar la om aceasta ajunge să depășească experiențele transmisibile în cadrul grupului”¹⁹⁷.

Ce trebuie să facă un om pentru a fi considerat erou, ce calități trebuie să dețină pentru a fi recunoscut de ceilalți în această postură, prin ce modalități ajunge acesta să se impună și să capete legitimitate în spațiul public și/sau social? Iată câteva întrebări care, în domeniul științelor sociale au stat la baza unor articole și studii, fie ele recente, fie clasice.

Mai departe. propunem realizarea unei distincții între eroul de conjunctură și eroul în formă continuată.

2. EROUL DE CONJUNCTURĂ VERSUS EROUL ÎN FORMĂ CONTINUATĂ

Eroul de conjunctură este cel care alege să facă ceea ce trebuie în condiții extraordinare din pricina faptului că are de câștigat de pe urma acțiunii sale într-un anumit orizont de timp. Acesta este individul mânat în esență de dorința de a câștiga ceva, fie material, fie cultural, fie societal, iar dacă prin urmărirea scopului său în mod indirect se obține și calitatea de erou (recunoscută de cei din jur) este cu atât mai interesat să participe din această postură. Eroul de conjunctură este un personaj pe care nu te poți baza ca în două momente identice să aibă acțiuni identice, pentru că el, deși invocă des raționalitatea, este o ființă profund irațională și, totodată, raționalizatoare (distincție împământenită în sociologia clasică de către Vilfredo Pareto¹⁹⁸) și, deci, nu posedă consecvență în alegerile

¹⁹⁷ Radu Baltasiu, *Introducere în sociologie. Spiritualitate, națiune și capitalism. Considerații de sociologie românească și weberiană*, Craiova, Editura Beladi, 2007, p. 105.

¹⁹⁸ A se vedea discuția realizată de Ilie Bădescu în *Istoria sociologiei: perioada marilor sisteme*, Vol. I, București, Editura Economică, 2002.

sale. De aceea, atunci când condițiile momentului nu îi sunt prielnice, eroul de conjunctură alege să nu se mai evidențieze în straie de erou, ci sare peste moment în încercarea de a-și conserva „locul”.

Pe de cealaltă parte, eroul care alege să rămână în această postură indiferent de schimbarea vremurilor sau a condiții socio-culturale, îl numim **erou în formă continuată**, pentru că el este **constant** indiferent de schimbările exterioare cu care se confruntă. Sursa constanței sale este mai degrabă una de tip **lăuntric** decât una exterioară precum este în cazul eroului de conjunctură. De aceea, la el este posibilă preservarea calității tinerești de a se dăruia și la maturitate, atunci când „omul mediu” alege mai degrabă siguranța și confortul propriu.

Cu alte cuvinte, adevăratul erou are o **conformație eroică**, iar această conformație este declanșată de câteva aspecte-cheie.

3. CONFORMAȚIA EROICĂ

În primul rând, eroul este marcat de o **adâncă moralitate**, deseori de sorginte **religioasă**¹⁹⁹, care acționează ca o busolă în momentul în care trebuie să facă o alegere. Această moralitate este dublată și de o **loialitate fără de cusur față de o entitate colectivă** din care eroul simte că face parte (neam, sat, țară, națiune etcetera) și pe care o consideră ca fiind în primejdie. Această loialitate nu este altceva decât exemplificarea paradigmei altruismului reciproc de care ne aduce aminte Ion Ungureanu (1990) și care ne arată că finalitatea acțiunii individuale a insului este comunitatea²⁰⁰. Acest

¹⁹⁹ „În ea, mișcarea este reciprocă și inițiativa o are Dumnezeu, omul nefăcând decât să răspundă chemării divine” în Mircea Vulcănescu, *Creștinul în lumea modernă*, București, Editura „Cuvântul ortodox”, 2013, p. 129.

²⁰⁰ Vezi:

lucru poate fi înțeles numai prin adoptarea perspectivei sociologiei noologice, strălucit reprezentată în țară de academicianul Ilie Bădescu, care argumentează că *homo religiosus* este adevărata condiție a lui *homo sapiens*. Astfel, maximizarea potențialului de socialitate în cazul omului este cu puțință înlăuntrul învățăturii creștine, care predică iubirea aproapelui ca model de trăire²⁰¹.

Tocmai de aceea **dimensiunea sacrificiului** (până la cele mai înalte forme ale sale, sacrificiul suprem) este compatibilă numai cu eroul în formă continuată și nicidecum cu eroul de conjunctură.

Dacă ținem cont de calitatea omului de a fi ființă socială, în mod necesar insul are nevoie de un Celălalt pentru a putea fi el însuși (atât în sens de devenire, cât și în sens de auto-cunoaștere). Există tratate întregi în domeniul științelor sociale (filosofie, sociologie, antropologie, etnografie etc) care tratează noțiunea de alteritate, însă toate pleacă de la aceleași legi ale socialității și sociabilității umane.

1. „Teza altruismului reciproc este una dintre cele mai puternice enunțuri pe care se întemeiază sociologia ca știință: omul intră în relație cu celălalt având ca factor mijlocitor dăruirea necondiționată (altruismul). Scopul «jocului genetic» sunt înrudirea și comunitatea speciei, ceea ce arată că finalitatea insului este comunitatea. Sociobiologia a observat că insul este dispus să se sacrifice pentru o altă persoană necunoscută. Fiind dominată de paradigma darwinistă a selecției naturale, la rândul ei centrată pe succesul celui mai puternic, sociobiologia nu a putut desluși problema decât atunci când a descoperit că în natură, cel puțin în ceea ce privește ființele sociale, scopul nu este individul ci comunitatea” în Radu Baltasiu, *op. cit.*, p. 104.
2. De ce finalitatea insului este comunitatea? Pentru că „insul se realizează pe sine în măsura în care își însușește experiențele acumulate ale comunității și ale umanității, în general” în *Ibidem*, p. 105.

²⁰¹ Ilie Bădescu, *Sociologie noologică. Ordinea spirituală a societății*, București, Editura Mica Valahie, 2007.

În discuția noastră, eroul veritabil este insul care se identifică cu unitatea sa colectivă mai mult decât cu propria persoană (în sens identitar). Omul nu a fost creat să fie o singularitate, iar **maximizarea potențialului său este cu puțință numai atunci când se găsește împreună cu Celălalt**, unde prin *împreună* înțelegem toate acele instanțe care pot îmbrăca mai multe forme: fie fizic, mental, identitar, sufletește etc. Putem avansa teoretic prin următoarea afirmație: omul numai în raport cu un Celălalt poate să își dezvolte **capacitatea de dăruire necondiționată**²⁰², **în virtutea slujirii unei idei sau a unei unități sociale/sufletești**. De ce? Pentru că scopul vieții (sau a „jocului genetic”) nu este supraviețuirea insului, ci a comunității din care acesta face parte (biologic, cultural, social etc.). Numai așa poate fi înțeleasă dimensiunea sacrificiului în om și cum anume forma sa supremă (oferirea vieții în schimbul obținerii unui bine colectiv) este cu puțință: pe model hristic, pentru că generează „înviere și lumină” în urma sa.

Mai mult, adevăratul erou, în contrast evident cu eroul de conjunctură, nu poate fi mânat de „teama de ratare”²⁰³ care a

²⁰² „Omul e capturat de un destin creator, într-un sens cu adevărat minunat; omul e în stare pentru acest destin să renunțe – câteodată chiar până la autonimicire – la avantajele echilibrului și la bucuriile securității. Ceea ce se întâmplă să producă animalul, ca, de exemplu, lăcașuri, organizații, poate să fie judecat în înțeles exclusiv sub unghiul necesităților vitale. Aceste produse corectează sau compensează neajunsurile mediului și asigură animalului existența în acest mediu, care în atâtea privințe răspunde insuficient exigențelor; aceste produse n-au nici caracter metaforic-revelatoriu, nici aspecte stilistice; ele nu sunt creații cu adevărat; ele nu constituie niciodată o lume aparte și nu cer să fie judecate după norme imanente lor; cum e cazul creațiilor de cultură ale omului, fără deosebire” în Lucian Blaga, *Trilogia culturii române*, 1969, pp. 187-188.

²⁰³ Facem aici referire la analiza lui Mircea Vulcănescu asupra generației tinerilor intelectuali și a ispitelor la care aceștia sunt supuși. „Și am înțeles că teama care paște, mai presus de orice, tânăra generație de intelectuali este teama de ratare! Ratare care nu-nseamnă deloc insucces social,

măcinat generații întregi de intelectuali, nici de vreun egoism particular care să îi clinească voința. Există nenumărate exemple de eroi în istoria socială a omenirii în care aceștia posedă și o **constituție/pregătire militară** care le dezvoltă nu doar simțul datoriei, dar și disciplina care le poate asigura succesul acțiunilor întreprinse. La rândul lor, disciplina și simțul dreptății devin fundamentul competenței profesionale a eroului, care are spațiu să se desfășoare în sensul manifestării vocației (în sens weberian). Tocmai de aceea, un alt atribut al eroului este **nivelul său ridicat de pregătire profesională**, care îl ajută să își contureze un anume statut societal, dar pe care în orice moment este dispus să îl sacrifice dacă dăunează *Ideii* în slujba căreia se pune (din nou opus eroului de conjunctură).

În cazul eroului în formă continuată, acesta beneficiază de o **viziune** limpede în ceea ce privește **idealul** ce trebuie atins, chiar în momente în care nimeni în jurul său nu îi împărtășește *previziunea*. Resorturile sale interioare sunt, însă, suficient de trainice încât să îi asigure necesarul de disponibilitate, voință și capacitate de a munci susținut, chiar până la epuizare, cu costuri personale conștient asumate, pentru a atinge respectivul ideal pre-stabilit. Structura sa morală foarte limpede este suficient de puternică încât să pună stavilă flexibilității sale mentale, oricât ar fi aceasta de dezvoltată, ceea ce se traduce prin atitudinea de respingere, indiferent de cost, a compromisului în momentul în care acesta poate periclita Ideea/atingerea idealului.

neascensiune politică sau literară; ci o anumită prăbușire lăuntrică în raport cu o anumită icoană pe care o porți în suflet despre tine. Și nu atât o prăbușire a ta însuși, cât o prăbușire a icoanei care te susține!” în Mircea Vulcănescu, *Opere, vol. I. Dimensiunea românească a existenței*, editor Marin Diaconu, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, 2005, p. 689.

Din această perspectivă, omul are potențialitatea de a se manifesta din plin ca **ființă culturală, deci și creatoare**. Facem aici trimitere la o discuție foarte interesantă realizată de Lucian Blaga în 1937 în studiul „Geneza metaforei și sensul culturii”, apărut inițial la Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”. În acest studiu, Blaga ridică omul din poziția de „animal social” (așa cum îl cunoaștem de la Aristotel încoace) la rangul de ființă culturală.

În virtutea acestei predispoziții creatoare și dăruitoare, omul se poate evidenția în rândul semenilor săi prin **asumarea acestei calități de erou**. Legitimitatea cu care acesta este privit, pe de altă parte, este dependentă de felul în care ceilalți înțeleg și „traduc” voința sa socială, competența, nivelul de entuziasm, energia, capacitatea de organizare, înălțimea ideii, și toate celelalte calități excepționale pe care le identifică în persoana eroului. Dacă este suficient de convingător, eroul devine o „**locomotivă socială**”, adică o persoană care trage după sine și alți inși cu care se aseamănă, creând o celulă funcțională de lucru. Dacă această realitate se concretizează, putem spune că insul devine un **om-instituție**, care nu mai acționează solitar, ci împreună cu alții care îi împărtășesc valorile și ideile. Acest lucru se întâmplă atunci când puterea eroului se întâlnește cu legitimitatea pe care ceilalți i-o atribuie și generează noțiunea de **autoritate** (ecuație weberiană clasică). În acest caz al eroului în formă continuată, tipul de autoritate generat, tot în termeni weberieni, este cel **carismatic**, care are ca axă loialitatea celorlați față de această persoană investită cu calități excepționale²⁰⁴. Mai departe, prezența autorității generează la rândul său ideea de ordine și structură ierarhică. În acest fel, crearea de noi realități socio-culturale, economice sau politice devine posibilă. Se poate

²⁰⁴ Max Weber, *Economy and Society. An Outline of Interpretative Sociology* [Economie și societate. O schiță de sociologie interpretativă], California, Editura Universității din California, Vol. I, 1978, p. 215.

face și o categorisire suplimentară, în sensul că putem vorbi despre două tipuri de oameni-instituție posibili: 1) fie sunt cei ce înființează la propriu o instituție care vine să rezolve în mod original o problemă în universul social, pe care apoi o lasă moștenire celor din branșă, 2) fie devin ei înșiși o instituție (metaforic vorbind), atunci când înființarea nu este cu putință.

În final, un ultim aspect care influențează semnificativ procesul de transformare a unui ins obișnuit în erou este și **originea sa familială și apartenența sa conștientă la un neam**²⁰⁵ (fie în sens de rudenie, fie în sens de etnicitate/naționalitate).

²⁰⁵ „Ceea ce constituie un neam este ceva mai adânc decât rasa în accepția ei biologică. Ceea ce constituie un neam este o realitate care stă la încheietura metafizicei cu istoria, o unitate de soartă, de destin în timp, unitate pentru care pământ, sânge, trecut, lege, limbă, datini, obicei, cuget, credință, virtute, muncă, așezăminte, port, dureri, bucurii și semne de trăire laolaltă, stăpâniri și asuprairi constituiesc doar chezașii, semne de recunoaștere, pecetei, temeuri. Suportul principal al unui neam variază de la o vreme la alta, cu semnul principal de recunoaștere al celor ce-l alcătuiesc. Neamul românesc e cuprins astfel virtual tot atât în unitatea pământului românesc (extindere a ideii de moșie), drept de stăpânire a pământului legat de conștiința legăturii de sânge cu stăpânitorul primitiv, pe cât e cuprins în unitatea cugetului românesc față de mormintele domnilor noștri, în unitatea de limbă, de port, de obiceiuri care îngăduie oamenilor să înțeleagă și să trăiască laolaltă. Este (...), dar numai virtual (...), în putință. Actual, neamul nostru nu este decât în ceea ce vom fi noi în stare să facem din el. Dar un neam nu e niciodată o realitate închisă, sfârșită; ci o realitate vie. El nu e numai o realitate naturală, ci și-o realitate etică; destinul unui neam nu e dat o dată pentru totdeauna, el se actualizează problematic pentru fiecare generație și pentru fiecare om. Istoria e plină de neamuri care s-au stins și sunt și neamuri care și-au trădat destinul. Pentru fiecare din cei care avem temeuri să ne simțim români, neamul se-nfățișează și ca o chemare: «De la Nistru pân' la Tisa / Tot românul plânsu-mi-sa (...)». Munca și meritele înaintașilor ne pot fi îndemnuri, chezașii și-n oarecare limite pot chiar suplini carența noastră.

Aceste însușiri, împreună, alături de experiențe clăditoare în anii formativi, au puterea de a crea un melanj unic, cel al eroului care posedă noțiunea *întregului* (din nou influența religioasă își pune amprenta) și care alege să facă ceea ce *trebuie* (nu ceea ce dorește) și să își asume inclusiv componenta de sacrificiu ce reiese din această intransigență, nu doar într-un moment particular, ci în fiecare moment al vieții sale. Din această perspectivă, eroul în formă continuată pune accent pe *a fi* mai degrabă decât pe *a avea*²⁰⁶ (care devine relevant numai dacă poate poseda utilitate pusă în slujba într-ajutorării Celuilalt).

Mai departe facem o precizare metodologică. În ultima parte a lucrării vom insera portretul lui Găvrilă Iuga, un personaj fantastic al României ante- și interbelice, și vom demonstra că acesta este un veritabil erou, care se încadrează perfect în postura eroului în formă continuată. Alegerea sa ca studiu de caz a fost motivată de o prea slabă cunoaștere postumă a acțiunilor și rezultatelor acestuia, cu toate că reverberațiile s-au resimțit atât în plan local, în Țara Maramureșului, cât și în plan național (România Mare). Documentarea faptelor sale s-a realizat în primul rând prin intermediul convorbirilor cu soții Piso, uriașe personalități ale culturii române, care și-au dedicat viața cercetării și promovării adevărilor istorice mai puțin cunoscute în legătură cu originea românească a familiilor nobile maramureșene: nepoata lui Iuga, artista plastică Livia Flora Piso-Filipașcu, și tenorul Ion Piso, soțul acesteia. În al doilea rând, documentarea a presupus și parcurgerea

Dar numai în oarecare limite”, în Mircea Vulcănescu, *op. cit.*, 2005, pp. 933-934.

²⁰⁶ Vezi Erich Fromm, *A fi sau a avea*, București, Editura Trei, 2013.

singurului volumul care îl are ca subiect pe „unchiul Găvrilă”, îngrijit de istoricul Cristina Ținegh²⁰⁷.

„El mie mi-a fost unchi, că a fost căsătorit cu sora mamei mele, și am ajuns eu moștenitoarea locului unde i-a fost casa, casă dărmată bine-înțeleș. Și mi-au dat doar atâta înapoi [la retrocedare], cât am făcut Centrul de la Vișeu²⁰⁸. Dar, numai acolo, aveam noi 2600 de metri, din care ne-au dat nici 700 de metri înapoi”²⁰⁹.

Aici, chiar în prefața cărții, apare întâia confirmare scrisă că Găvrilă Iuga a fost

„un titan al cauzei naționale în general și a celei maramureșene în special, căruia istoriografia românească nu i-a reconstituit și recunoscut până în acest moment rolul major pe care l-a avut în promovarea și apărarea intereselor politice, sociale și culturale ale Maramureșului”²¹⁰.

Cartea reprezintă, de fapt, o oglindă a carnetelor de zi ale prizonieratului lui Iuga din Rusia, aflate în arhiva familiei Piso, documente sociale extrem de valoroase pentru istoria socială a României.

²⁰⁷ *** , *Maramureșul istoric prin oamenii săi: dr. Gavrilă Iuga – memorii, note, însemnări (1911-1940)*, Baia Mare, Editura Etnologică, 2013.

²⁰⁸ Soții Piso au înființat la Vișeu de Sus, prin intermediul fundației ce le poartă numele, Centrul documentar-expozițional de studiere și cunoaștere a istoriei familiilor nobile maramureșene, realizat exclusiv cu fonduri proprii, fără vreun ajutor de la instituțiile statului, care mai mult le-au împiedicat eforturile.

²⁰⁹ Livia Piso, interviu, 8 decembrie 2017.

²¹⁰ *** , *op. cit.*, 2013, p. 5.

4. GĂVRILĂ IUGA – UN PERSONAJ DE EXCEPȚIE

Gavrilă Iuga, o figură proeminentă venită din Țara Maramureșului, născut la 23 noiembrie 1880 în Săliștea de Sus și decedat în 1940 în timpul Refugiului la Vatra Dornei, a avut multiple contribuții notabile ca avocat, militar, prefect și om politic.

Din punct de vedere familial, acesta are o origine nobilă, atestată documentar prin diplomele regilor angevini.

„[Este] fiul lui Lupu Iuga (descendent din Iuga, fratele voievodului Bogdan, Voievodul Moldovei) și al Măricuței Iuga n. Chiș, descendentă din Nicolae de Săliște, strănepotul lui Bogdan Vodă al Moldovei”²¹¹.

„El se trage direct din fratele lui Bogdan Vodă, Descălecătorul în Moldova. Fratele lui era Iuga și din asta direct descinde unchiul meu”²¹².

„Noi am avut o moșie mare pentru că unchiul meu era din stirpea fratelui lui Bogdan Descălecătorul. Și a avut moștenire directă de la Iuga, fratele lui Bogdan. Că Bogdan a plecat în Moldova și toată averea a rămas a lui Iuga”²¹³.

Referitor la numele de Iuga, acesta vine de la fratele voievodului care a descălecat în Moldova:

„E numele mic, în vremea ungarilor la Gheorghe sau nu mai știu la care-i zicea Iuga. Am eu scris undeva. Dar acum nu mai țin minte precis. Ei bine, Iuga, unchiul meu, era descendent direct și nobil maramureșean. [Și a rămas Iuga numele de familie căci] înainte nu erau, n-aveau nume, aveau numai prenume și așa era”²¹⁴.

²¹¹ *Ibidem*, p. 9.

²¹² Livia Piso, convorbiri, 21 decembrie 2015.

²¹³ *Idem*, convorbiri, 21 iunie 2018.

²¹⁴ *Ibidem*.

„Pe mine ce m-a izbit a fost numele de Vulcu, care e tot lup. [...] Chiar Lupu, tatăl unchiului Găvrilă al meu era Lupu Iuga. Și eu m-am mirat cum de i-a dat numele ăsta. Și după, studiind și văzând, am zis da, e foarte normal”²¹⁵.

Istoricul Alexandru Filipașcu, tatăl Liviei Piso, documentează parcursul educațional al lui Găvrilă Iuga, care începe cu Școala primară din Săliște de Sus, la clasa dascălului Dumitru Chiș, după care se mută la Sighet, unde termină Școala Normală Pedagogică din Sighet. Studiile secundare le face la liceele românești din Năsăud și Beiuș, adevărate instituții catalizatoare ale elitei românești din Imperiul Austro-Ungar. Studiile universitare le face la Facultatea de drept din Budapesta, pe care le finalizează prin susținerea tezei de doctorat în științe juridice. După ce își încheie stagiatura de avocat la Lugoj, în 1910 se stabilește în Vișeu de Sus, unde profesează avocatura.

„Intellectualul nu se face în două săptămâni. Țstora imediat le intră fumurile în cap și nici coșarul nu-i mai scoate curăț. Domne, tinerii ăia care se strică repede înseamnă că nu sunt buni, au viermele înăuntru. Sigur că o națiune nu poate să trăiască numai din eroi, însă e vorba de o minimă rezistență [care trebuie făcută n.n.]. Eroul nu se duce la minima rezistență, eroul se ia de piept cu toți, cum a făcut Găvrilă Iuga, el e tipic figură de erou din toate punctele de vedere”²¹⁶.

Unul din primele sale acte deosebite este cel din 23 martie 1911, când are inițiativa de a înființa, în regim de urgență, un institut de credit la Vișeu. Această idee a fost apărută de Iuga, în ciuda opoziției sau neîncrederii în persoana sa, considerat „la începutul carierei sale”²¹⁷ de către unele persoane cunoscute în comunitatea românească a acelor vremuri, precum era cazul dr. Ioan Mihali.

²¹⁵ *Ibidem*.

²¹⁶ Ion Piso, convorbiri, 8 decembrie 2017.

²¹⁷ ***, *op. cit.*, 2013, p. 29.

Apoi, în același an, pe 20 august, înființează, alături de Octavian C. Tăslăuanu, delegatul Astrei centrale și viitor ministru în guvernul Averescu, un despărțământ al Astrei în zona Vișeuului, care cuprinde „toți bunii români” din satele de pe Vișeu și Iza²¹⁸. Reușita sa este notabilă, ținând cont de condițiile politice și tipul de raportare din partea regimului austro-ungar față de comunitatea românească. Profesorul Filipașcu a notat în scrierile sale încercarea similară a comunității din Sighet, condusă de I. Mihalyi, de a crea o astfel de instituție după modelul celei din Vișeu, care a rămas fără succes, însă:

„Căpitanul poliției Gh. Ibrányi, prin adresa nr. 8863/11 ianuarie 1913 interzice ținerea ședinței comunicând textual următoarele: «anunțarea făcută nu o iau la cunoștință iar ținerea adunării proiectate o interzic». Motivare: «în Ungaria nu este dorită decât propagarea culturii maghiare deoarece propagarea culturii națiunilor străine împiedică consolidarea ideii de 'națiune maghiară'. Este de datoria fiecărui funcționar să întrebuințeze toate mijloacele ce cad în atribuțiile sale pentru a apăra la timp ideea de stat unitar maghiar împotriva oricărui atac». Respingerea cererii fiind apelată la vicecomite n-a fost dezbătută decât peste 1 an încât ședința de constituire a ASTREI nu s-a putut ține decât la 25.02.1914. La 7 mai s-a constituit Comitetul alegându-se director dr. V. Chindriș, iar la 4 iunie s-a dezbătut programul de activitate care din cauza izbucnirii războiului nu s-a putut realiza”²¹⁹.

Mai târziu, în timpul Primului Război Mondial, Găvrilă Iuga a fost mobilizat și trimis la școala de ofițeri pe care a absolvit-o în grad de cadet. Prin decretul ministerial din iunie 1916, Găvrilă Iuga este avansat la gradul de sublocotenent și trimis să lupte în Armata Austro-Ungară. După numai o lună (31 iulie 1916), acesta a fost luat prizonier pe Frontul de Răsărit unde, din nou s-a remarcat prin activitatea sa: s-a implicat activ în mobilizarea etnicilor români

²¹⁸ *Ibidem*, p. 27.

²¹⁹ *Ibidem*, p. 28.

pentru formarea Corpului Voluntarilor Români din Rusia, pentru a reuși acest lucru fiind dispus să parcurgă distanțe uriașe, cu trenul și pe jos pe întreg cuprinsul Rusiei, mergând din ușă-n ușă, acolo unde descoperea că sunt etnici români, documentând totodată întregul proces în caietele sale.

„Ei au fost voluntari și trebuie să spun partea cea mai cumplită a fost că el s-a dus la fiecare să-l convingă să intre voluntar în armata Regelui României. Ei, majoritatea fiind sătui de război. Lucru care nu mă miră. Dar s-au înscris pe urmă, dându-și seama că țara trebuie salvată. ... Îmi aduc aminte când mergeam după tata, și unchiul Găvrilă îi povestea lui tata campania lui de război în Rusia. Cum mergea la curțile rușilor să vorbească cu viitorii voluntari, să-i convingă să se înscrie. Și pe mulți i-a convins”²²⁰.

„Am găsit nota în documente, este vorba de februarie 1917: «Doctorul Iuga cutreieră întreaga Rusie, vizitând campusurile de prizonieri pentru a recruta din toate părțile voluntari români, la aceasta Curtea marțială din Cașovia îl condamnă la moarte prin absență»”²²¹.

²²⁰ Livia Piso, convorbiri, 28 iunie 2018.

²²¹ *Idem*, convorbiri, 15 februarie 2018.

Fig. 1. Găvrilă Iuga, în timpul acțiunilor sale din cadrul Corpului Voluntarilor Români. Fotografie preluată de la istoricul George Damian Mocanu

Astfel, Iuga reușește, prin darul persuasiunii și printr-o dedicare exemplară, în mai puțin de un an de când a fost luat prizonier, să strângă primul eșalon de voluntari format din 1200 ofițeri și peste 10.000 ostași, pe care în iunie 1917 îl conduce spre Iași²²².

„(...) știind că prizonierii noștri erau dați mână de lucru la ruși în diverse părți, s-a dus la adresele respective să-i convingă să intre voluntari în Armata Română. A umblat peste tot în toată Rusia. Și a venit cu două regimente de români, 1200 ofițeri și peste 10.000 ostași, pe care le-a predat Regelui Ferdinand la Iași. A primit Steaua României de la Ferdinand”²²³.

²²² ***, *op. cit.*, 2013, p. 9.

²²³ Livia Piso, convorbiri, 8 decembrie 2017.

„Unchiul meu, Găvrilă Iuga, este cel care a luptat în Siberia și a adus voluntari Regelui la Iași, de au luptat la Mărăști și la Mărășești. Două regimente a adus el. Că el mergea unde auzea că sunt prizonieri români în Siberia. A făcut nenumărate călătorii, am carnetele lui și îi convingea să intre în armata română. Și așa a venit cu acești voluntari și i-a predat Regelui la Iași. Regele era acolo, că noi eram ocupați [din octombrie 1916]”²²⁴.

„El a organizat regimentele de voluntari în Rusia și Siberia care au venit după aia la Mărășești, dintre prizonieri, și a fost condamnat la moarte de trei ori de unguri”²²⁵.

„Unchiul meu încă din Rusia a scris la Ambasada SUA, a altor țări, a făcut și corespondență cu Franța, de exemplu”²²⁶.

Această reușită a lui Găvrilă Iuga a asigurat succesul luptelor de la Mărășești și Mărăști, într-un moment delicat, de cumpănă pentru armata română și statul român.

„Nu se făcea România Mare dacă nu erau cele două regimente care au luptat la Mărășești și Mărăști. Ei au venit înarmați de cehoslovaci și francezi. ... El a putut să-i ia că se terminase războiul în Rusia, că era revoluție comunistă. Atunci se luptau albi cu roșii și el era de partea albilor și încerca să se strecoare pe-acolo”²²⁷.

„Îți închipui ce a fost asta [să vii cu atâția oameni după tine] când armata era decimată și regele i-a și fost foarte recunoscător. I-a dat o decorație, s-a îngrijit întotdeauna să îi se răspundă la felicitări sau așa. Este o telegramă în cartea despre unchiul Găvrilă, pe care am publicat-o”²²⁸.

²²⁴ *Idem*, convorbiri, 21 decembrie 2015.

²²⁵ Ion Piso, convorbiri, 18 decembrie 2013.

²²⁶ Livia Piso, interviu, 21 decembrie 2015.

²²⁷ *Idem*, convorbiri, 8 decembrie 2017.

²²⁸ *Idem*, convorbiri, 28 iunie 2018.

Fig. 2. „O șezătoare românească la Darnitza în 1917”, fotografie apărută în cartea Elie Bufnea, *Voluntarii români din Siberia*, cu 16 fotografii în text, Tipografia A. Mureșianu: Branisce & Company, Brașov, 1928 și prezentă online pe GetArchive cu descrierea “Soldiers of the Romanian Volunteer Corps at the transit camp of Darnytsia/Darnitsa/Darnița, near Kiev, meeting with friends. This is formerly Austro-Hungarian personnel of Romanian ethnicity, captured by the Russian Empire and subsequently joining the Romanian Army” [„Soldați ai Corpului Voluntarilor Români în lagărul de tranzit de la Darnytsia/Darnitsa/Darnița, lângă Kiev, la întâlnire cu prietenii. Este vorba de fost personal austro-ungar de etnie română, capturat de Imperiul Rus și înrolat ulterior în Armata Română”]. Sursa: <https://timelessmoon.getarchive.net/media/cvr-la-darnita-15d65e>.

Succesul acțiunii lui Iuga a fost atât de mare încât i s-a cerut să plece din nou în Rusia, pentru a veni cu o altă serie de voluntari români.

„În 1918, atunci când a venit, i s-a spus să meargă să mai aducă și a plecat iară, dar între timp rușii au făcut bolșevizarea asta între noi și partea de Răsărit (...) Că de aia a și trebuit să se întoarcă prin Vladivostok, că nu mai puteau veni direct în România. El a avut noroc că el corespundea cu toate ambasadele și lui niște americani i-au dat bilet pe vapor american”²²⁹.

„El a venit cu cele două regimente și le-a dus în țară, pe urmă l-a trimis să mai aducă. S-a reîntors, dar între timp intraseră

²²⁹ *Idem*, convorbiri, 15 februarie 2018.

comuniștii în Ucraina asta a noastră așa zisă și n-a mai putut să vină cu soldații încoace și atuncea s-au dus înspre nord, s-au dus la Vladivostok, din păcate, acolo au fost dezarmați pentru că ungurii au intervenit. Ungurii stăteau foarte bine că ei au avut pe Bela Kun care făcuse revoluție bolșevică în Budapesta și-n Ungaria. Noroc că au intrat românii și i-au dezrobit și lucru pentru care acumă nu ne sunt recunoscători”²³⁰.

Totodată, a fost unul dintre cei care au participat la redactarea celebrei Declarații de la Darnița din 26 aprilie 1917, un memoriu tradus în limbile rusă și franceză ce a fost unanim adoptat și semnat de 250 de ofițeri și 250 de subofițeri și soldați, în numele tuturor voluntarilor români.

„Am găsit nota în documente (...) În februarie 1917, ofițerii voluntari întruniți la Darnița semnează o declarație de război Austro-Ungariei în numele poporului român subjugat, care nu are libertatea de a se manifesta”²³¹.

„Unchiul meu în prizonieratul rusesc a făcut convocarea de la Darnița unde au declarat ei prima oară Unirea Ardealului, Banatului și Maramureșului cu România Mare. Tocmai de acolo, din Rusia, prizonierii români. Și au declarat război forțelor ăstora centrale (...) el, săracu’, a fost condamnat la moarte de trei ori de unguri din cauza asta. Acea declarație a apărut în toate ziarele și a fost foarte important, pentru că s-a pus prima oară problema unirii Ardealului și s-a votat. A fost un plebiscit. El a fost până la Vladivostok, povestește în jurnalul lui. Scrie și cum l-a lovit trenul, dar n-a fost să moară, era foarte solid. Dar mai frumos e aia că l-au prins comuniștii unguri. Că ungurii erau cu comuniștii una, frații lor. Și spuneau glume în ungurește. El, niznaiul, susținea că e rus, că nu știe ungurește. A putut să nu rădă și așa a scăpat. A fost un tip extraordinar”²³².

²³⁰ *Idem*, convorbiri, 8 februarie 2018.

²³¹ *Idem*, convorbiri, 15 februarie 2018.

²³² *Idem*, convorbiri, 8 decembrie 2017.

„La Darnița semnează declarația de război Puterilor Centrale cerând unirea Ardealului, Banatului și Maramureșului cu România. Pentru acest fapt este condamnat la moarte de două ori: de Curtea Marțială din Sibiu și de cea din Cașovia. Luptă cu ostașii voluntari de sub comanda sa contra trupelor bolșevice care le taie drumul spre România. Alături de trupele cehești se retrage până la Vladivostok, pe care-l eliberează. De la Vladivostok se întoarce în țară cu vaporul”²³³.

Fig. 3. Drapelul voluntarilor români de la Darnița, care a aparținut primului detașament de voluntari români constituit la Darnița din prizonieri ardeleni, bănațeni, crișeni, sătmăreni, maramureșeni și bucovineni. Mai 1917, Kiev, Ucraina. Fișă realizată de Zoran Markov. Sursa: <https://mvu.ro/product/drapel-care-a-apartinut-primului-detasament-de-voluntari-romani-constituit-la-darnita-din-prizonieri-ardeleni-banateni/>

²³³ ***, *quoted work*, 2013, p. 9.

Relevanța documentului din punct de vedere istoric este clară: este prima declarație de unire a românilor, înainte de evenimentele de la Alba Iulia, venită într-un moment în care soarta războiului nu era clară, voluntarii putând suferi repercusiuni serioase din partea Austro-Ungariei. Cu toate acestea, semnatarii, în frunte cu Găvrilă Iuga și alte mari personalități din rândul lor, erau dispuși să își asume toate consecințele faptelor lor. Drept mărturie, documentul preciza astfel:

„Noi, ofițerii, gradații și soldații români de neam, jurăm pe onoare și conștiință că voim să luptăm în Armata Română pentru dezrobirea ținuturilor noastre românești de sub dominația Austro-Ungariei și pentru alipirea lor cu România (...) Pentru acest ideal ne punem în cumpănă tot ce avem, viața și averea noastră, femeile și copiii noștri, viața și fericirea urmașilor noștri. Și nu ne vom opri, până ce nu vom învinge ori vom pieri”²³⁴.

În contextul social-politic delicat care a urmat Marii Uniri de la Alba Iulia, Găvrilă Iuga a avut din nou un rol important, de această dată în calitate de expert pe problema Maramureșului, fiind „reprezentantul nostru pentru granița de N-V la conferința de pace” (Ion Piso, convorbiri, 18 decembrie 2013). Din această postură, de membru al delegației României la conferințele de pace, Iuga a pledat pentru susținerea intereselor naționale, dar și ale Maramureșului. Astfel, la 18 octombrie 1919, ajunge la Praga în calitate de reprezentant al guvernului în vederea negocierii graniței noului stat român. Acolo

„Sub comanda gen. Prezan și de acord cu comandantul ceh fixează o linie demarcațională [care cuprindea întreg Maramureșul istoric fără plasa Dolha] care respecta realitatea

²³⁴ Digi 24 Staff, „Manifestul de la Darnița, primul pas spre Unire”, în *Digi 24*, 1 decembrie 2014, Disponibil la adresa de internet: www.digi24.ro/regional/digi24clujnapoca/manifestuldeladarnitaprimulpaspreunire328818, Accesat la data de 12 ianuarie 2025.

etnică, situația geografică, strategică și economică a ambelor țări”²³⁵.

„A fost trimis specialist în Maramurăș, în granița de nord, mai ales că el a luptat alături de cehi, avea o mulțime de cunoștințe. L-au trimis la Praga, unde s-a înțeles cu cehii, au făcut și granița de nord prin bună înțelegere”²³⁶.

„El a luptat de partea lui Torok, alături de cehi, au eliberat Vladivostocul, el cu ai lui și cehii. Și de-aia când a venit aicea și s-a pus problema să meargă expert în granița de nord s-a dus la Praga că îi cunoștea. Și au făcut acea linie foarte justă de demarcație, și partea română cuprindea întreg Maramureșul istoric fără plasa Dolha. Toată lumea a fost de acord, că respecta ce era în realitate din punct de vedere etnic, geografic și economic pentru ambele țări”²³⁷.

„[Cehii au ținut partea românilor în fața ungarilor] atunci. De ce? Că luptau împreună, luptau împreună, mergeau în paralel de-a lungul căii ferate alea care a dus la Novosibirsk și, sigur, când unul se luptă alături de tine te leagă. Văzând și intențiile lui și după aia când a fost numit în conferința de pace delegat în problema Maramureșului, el a plecat la Praga și a făcut o înțelegere cu ei. Împreună cu Averescu au făcut și o hartă și au arătat unde trebuie să fie granița de nord a Maramureșului, lucru de care ăștia ai noștri din regat n-au ținut cont pentru că ei știau numai «de la Nistru până la Tisa», ei nu s-au gândit că e vorba de unde are Tisa izvoarele, adică deasupra Maramureșului istoric. Deci dacă era de la Tisa de sus era bine, dar nu, ei au luat cursul Tisei de jos, care este cam la o treime din toată suprafața”²³⁸.

²³⁵ ***, *op. cit.*, 2013, p. 9.

²³⁶ Livia Piso, convorbiri, 21 decembrie 2015.

²³⁷ *Idem*, convorbiri, 8 decembrie 2017.

²³⁸ *Idem*, convorbiri, 8 februarie 2018.

„Cum se zice, greșit până la Tisa. Dar doar cine nu știe geografie zice așa, că Tisa are izvoarele sus în nordul Maramurășului istoric”²³⁹.

Calitățile sale excepționale și bună sa cunoaștere a realităților Țării Maramureșului l-au recomandat și câteva luni mai târziu pentru aceeași poziție de expert. De această dată a fost trimis de primul ministru Al. Vaida Voevod la Conferința de Pace de la Paris, situație pentru care redactează o serie de memorii, documente și hărți care să susțină cauza românească. Munca sa asiduă, bazată pe documente și pe o cercetare amănunțită a stării de fapt din partea de nord-vest a țării, care pleda în fața puterilor momentului pentru românitatea ținutului maramureșan a avut un ecou suficient de puternic. Cu toate acestea, a fost posibil numai printr-o mișcare inspirată, de moment a acestuia:

„Nota bene că Vaida l-a luat pe unchiul meu expert la Conferința de Pace de la Paris în problema Maramurășului, pentru care a întocmit memorii, documente și hărți și de toate, și ăștia au făcut alte hărți cum au vrut ei, și-au cedat în fața cehilor. Și, la un moment dat, când a plecat Vaida să se întâlnească, nu mai știu, cu englezii sau americanii, unchiul meu a deschis actele, a văzut că nu duce memoriul său, și și-a pus memoriul lui acolo. A fost tare, că așa am primit noi Maramurășul, atât cât l-am primit, că altfel nu primeam noi nimic”²⁴⁰.

Astfel, în 15 martie 1920, Osusky, șeful delegației ceh, îi confirmă lui Al. Vaida Voevod frontiera deja negociată, ținutul Maramureșului fiind inclus aproape integral înlăuntrul statului român. Din nefericire, Maramureșul istoric a fost pierdut printr-o gafă politică de proporții, explicată mai jos de soții Piso, ca urmare a cercetărilor făcute de profesorul Alexandru Filipașcu:

²³⁹ *Idem*, convorbiri, 8 decembrie 2017.

²⁴⁰ *Ibidem*.

„Noi am fost lucrați, din păcate. Au fost câteva momente. Aia o scrie Tata în Istoria Maramurășului, scrie cum am pierdut noi Maramurășul (...) Slatina a fost la români, au luat-o rușii apoi (...) trebuie cartea veche a tatei, nu asta nouă a lui Ajder, că e plină de greșeli”²⁴¹.

„Când delegația română prezintă documentele pentru semnare, delegația cehă refuză, pentru că guvernul Vaida demisionând, delegația română nu mai dispunea de girul legal. Noul guvern român (Averescu) acceptă ca Maramureșul istoric să revină României doar a treia parte”²⁴².

„A fost trimis la Conferința de Pace și acolo a făcut memorii și a fost singurul care a prezentat situația Maramurășului reală, dar n-au ținut cont de asta. S-a schimbat Guvernul și noul Guvern era mai preocupat de Banat decât de Maramurăș. Și el n-a vrut să tulbure pe nimeni. El obținuse aproape tot Maramurășul, fără plasa Dolha. Care între timp se ucrainizase, spunea el. Și cred că așa era, dar astea sunt alte probleme”²⁴³.

„Asta e harta pe care a prezentat-o Găvrilă Iuga, aicea se spun toate fazele foarte clar. Asta e regiunea românească, și asta e linia de frontieră care au făcut-o între două, Cehoslovacia și România. Atuncea era așa. Aia a fost granița stabilită de trupe. Și după-aia cele două guverne care au urmat, cel dinainte și cel al lui Averescu, vroiau să obțină mai mult teritoriu în Banatul sârbesc și au renunțat, nu au mai luptat pentru Maramurăș. Și când au venit la întâlnire, cineva le-a zis înainte cehilor «dom'le, nu recunoașteți asta pentru că guvernul care a acceptat asta nu mai are putere de semnătură, că a fost demis». Vicii de formă, dar cu efecte tragice. Nouă tot timpul ni se dă încontinuu în cap, că avem identitate adâncă și foarte deosebită de toți vecinii. Dar ce trăim noi acum, să știți că asta nu e România și noi nu trăim românește. Să vă convingeți de asta. Noi trăim cumva așa (...) nici nu știu cum. Românii sunt altceva, eu nu's deloc naționalist, sunt foarte lucid, dar ceea ce s-a întâmplat, ceea ce se întâmplă și din păcate

²⁴¹ *Ibidem*.

²⁴² ***, *op. cit.*, 2013, p. 9.

²⁴³ Livia Piso, convorbiri, 21 decembrie 2015.

se va întâmpla nu știu cât timp cu România va fi o luptă pentru ca să ne dizolve, pentru că le stăm în gât. Pentru că avem o identitate care nu le convine, suntem altceva, da. Restul sunt toți slavi, noi nu. Bine, nici ei nu sunt așa de slavi, dacă mă gândesc la cine a întemeiat Kievul. Mă rog, nu putem noi astă-sară să punem țara la loc. Dar trebuie să o luăm serios și în rate, dar trebuie să ne convingem o dată că trebuie să luptăm și când avem ocazia nu lăsăm așa a la domnu Vaida. Îmi pare foarte rău”²⁴⁴.

Pentru întreaga sa activitate depusă în slujba națiunii române, Găvrilă Iuga este recompensat ulterior de către Rege în 1930 cu „Steaua României” în grad de ofițer, iar în 1931 este decorat cu Ordinul „Regele Ferdinand I”, cu spade și panglică²⁴⁵.

În perioada care a urmat Marii Uniri, Gavrilă Iuga și-a început activitatea politică, la rugămintea lui Iuliu Maniu, și a contribuit decisiv în zona Maramureșului la recunoașterea populară a noului partid ce a reieșit din unirea Partidului Național cu Partidul Țărănesc.

„Și după ce s-a făcut România Mare, el s-a dus rugat de Maniu să facă propagandă, pentru că el își făcuse doctoratul în avocatură, la Lugoj. El a fost coleg cu Groza. Avem scrisori și cărți poștale de la Petre Groza, ce coadă de topor! Și el cunoștea regiunea și era cunoscut, a fost trimis să facă propagandă electorală și așa s-a ajuns la unirea Partidului Național cu Partidul Țărănesc. În schimb, venind Mihalache în Maramurăș, din cauză că mașina lui s-a înfundat în noroi, că îți închipui cum arăta Maramurășul atunci, vorbesc de drumuri (...) Mihalache avea mentalitatea lui, avea meritele lui, dar el nu putea să excedă peste o anumită limită, el nu vedea dacă, de exemplu m-am dus la Sighet și am primit ceai fără zahăr, îți scot de pe hartă Sighetul! Așa mentalitate îngustă avea. Cum, mie, Mihalache, să îmi dea ceai fără zahăr? Ei și de-aia l-a înjurat pe unchiul meu și l-a considerat de vină pentru tot. Și câte și mai câte. Dar e bine să se știe despre el, și de-aia i-

²⁴⁴ Ion Piso, convorbiri, 8 decembrie 2017.

²⁴⁵ ***, *op. cit.*, 2013, p. 10.

am dat tot materialul dnei Țineghe pe care îl aveam de la el, să îl publice. I-am dat tot ce aveam păstrat”²⁴⁶.

Luga revine la mai vechea sa idee de înființare a unei instituții bancare. Astfel, acumă reușește să înființeze „Banca Vișeu S.A pe acțiuni” și „cumpără în 1922 pentru acționarii acestei bănci un fond care va fi administrat în sistem composesoral”²⁴⁷.

„Destul și bine că acest om, când s-a întors în țară, a fost numit prefect de Maramurăș. Și el și-a dat seama că țara noastră e periclitată și a alcătuit un composesorat, a chemat alte șapte persoane alături de el care au cumpărat o mare moșie a unui latifundiar care se maghiarizase. Și au împărțit-o între ei, au exploatat-o ca să zic așa”²⁴⁸.

Ulterior, a fost ales deputat al județului Maramureș în primele alegeri libere din România întregită²⁴⁹. De asemenea, din decembrie 1928 a ocupat și fotoliul de prefect al județului Maramureș (național-țărănist).

„Și a fost dup-aia, după ce a făcut figura asta de i-a ajutat și le-a câștigat o mulțime de votanți în părțile ălea ale Lugojului, apoi au catadicsit și l-au numit prefect de Maramurăș, întors de la Conferința de Pace acasă. Unde a luptat ca un zmeu”²⁵⁰.

Funcția i-a fost utilă lui Gavrilă Luga pentru că i-a oferit prilejul de a ridica nivelul administrativ, economic și social al populației maramureșene. S-a implicat activ în modernizarea rețelei de drumuri, dar și în chestiuni educaționale, beneficiind de sprijinul soției sale, cu care se căsătorește încă din 15 iulie 1923. Flora Luga n. Buzilă era fiica protopopului Ștefan Buzilă din Poiana Ilvei, jud.

²⁴⁶ Livia Piso, convorbiri, 8 decembrie 2017.

²⁴⁷ ***, *op. cit.*, 2013, pp. 9-10.

²⁴⁸ Livia Piso, convorbiri, 21 decembrie 2015.

²⁴⁹ ***, “Official Gazette” [„Gazeta Oficială”], Nr. 171 din 18 noiembrie 1919, p. 9941.

²⁵⁰ Livia Piso, convorbiri, 8 decembrie 2017.

Năsăud, absolventă a Școlii normale de Pedagogie superioară. Începând cu 1929 a profesat la liceul de fete Domnița Ileana din Sighet unde, mai târziu, a fost numită directoarea institutiei. De asemenea, a îndeplinit și funcția de Președinte al Reuniunii Femeilor Române – Maramureș,

“poziție care îi va da prilej să-și manifeste calități oratorice deosebite în diferite ocazii atât în Maramureș, dar și la Cernăuți, Cluj și București în cadrul congreselor naționale”²⁵¹.

Pentru a înțelege caracterul lui Găvrilă Iuga, busola sa morală, incompatibilitatea lui cu apucăturile politicianiste apărute mult prea repede în rândul intelectualilor din noul stat unitar român, precum și convingerea sa că se află într-o poziție de putere numai pentru a servi pe ceilalți și nicidecum pe sine, se poate parcurge un extras relevant din jurnalul său, inclus în volumul îngrijit de Cristina Țineghe (pp. 338-344). Episodul, pe cât de nostim, pe atât de tragic, a avut loc în 7-8 martie 1931, atunci când Alexandru Vaida-Voevod i-a propus lui Gavrilă Iuga un scenariu politic pe care acesta l-a refuzat (senator de Năsăud), pentru că implica trădarea unuia dintre cei mai respectați oameni în plan local, preotul Ștefan Buzilă, întâmplător socrul său, gândit să fie în zona aceea înlocuit cu Iuga, pentru ca postul din Maramureș să devină liber pentru Ilie Lazăr, un personaj care nu beneficia de aceeași anvergură și legitimitate în rândul comunității românești precum cel dintâi. Iată un citat relevant din această relatare:

„Răspunsul meu: Mulțumesc foarte mult de atâta bunăvoință ce îmi arătați dar eu mă aflu surprins de acest plan și nefiind pregătit pentru așa ceva nu pot primi candidatura căci asta ar fi un lucru imoral din partea mea.

²⁵¹ *** , *op. cit.*, 2013, p. 10.

DI. Vaida: De ce? De ce?

Eu: Precum știu, socrul meu a aspirat totdeauna la postul acela de senator. Posibil și acum să candideze. Iar dacă eu aș primi candidatura ar însemna a-i înfige un cuțit în piept. Ori asta nu mi s-ar putea ierta niciodată. Familia și publicul din jud. Năsăud m-ar considera ca om fără caracter care pe spinarea socrului meu și lovind în el mă aleg.

Eu am o chestie cu arbitrajul din Cluj neterminată. A mă alege de senator ar însemna că fug și mă ascund sub imunitatea parlamentară. Apoi contrarii chiar cu asta m-ar ataca la validarea mandatului. Ar însemna că fug din Maramureș iar la Năsăud tot cu asta m-ar putea ataca. Așa că aș fi atacat încă și mai vehement în două județe în loc de unul!

Vaida: Asta nu-i nimic, dacă și socrul tău aderează, atunci toate celelalte cad.

Eu: Și în acest caz nu pot primi căci opinia din Năsăud, vecinii, ar putea să presupună că eu sunt atât de fără caracter că am scos pe socrul meu din candidatură²⁵².

„Eu enervat și sculat în picioare și cu gesticulări: S-au făcut destule greșeli până acum. I-au lăsat să-și facă mendrele toți renegații. E de ajuns. Va trebui să ne adunăm la un loc cei umiliți de către trădători și renegați și peste capul marilor noștri înțelepți să nu mai suferim atâta umilire ci să ne răzbunăm imediat! Noi suntem popor cu demnitate, ori să pierim! Altcum nu se mai poate. Trebuie să procedăm ca sârbii și cehii! E destul cu atâta batjocură de 12 ani!”²⁵³.

Din poziția sa de prefect al județului Maramureș, Găvrilă Iuga s-a mai remarcat în mod cu totul deosebit în lupta sa neobosită cu mafia lemnului (puternic sprijinită de capitalul maghiar), situându-se de fiecare dată de partea țăranilor și nobililor români

²⁵² ***, *op. cit.*, pp. 339-340.

²⁵³ *Ibidem*, p. 343.

nedreptățiți, tocmai pentru că pădurile reprezentau una din cele mai mari bogății din punct de vedere economic ale Maramureșului.

Însă, calculele politice cu miză personală care au dominat peisajul politic, calcule pe care Iuga le amenda cu fiecare ocazie, au fost dublate de lipsa unei susțineri din partea partidului în lupta pe care el o ducea cu mafia exploatărilor sălbatice din Maramureș. Altfel, Iuga alege să își dea demisia din postul de prefect în 1931, în semn de revoltă, și să se dedice în continuare cauzei din postura de avocat.

„Iuga și-a dat demisia din postul de prefect și a rămas avocat și a apărut interesele maramureșenilor. Toată treaba a fost putredă, pentru că el s-a împotrivit tăierii pădurilor Maramureșului, și partidul din care făcea parte era implicat în mafia exploatărilor. Și el le stătea în cale (...) eh, nostimade”²⁵⁴.

Cauza pe care și-a asumat-o, cea a opririi mafiei care defrișa pădurile Maramureșului, a fost una biruitoare, Iuga obținând în instanță salvarea a patru mii de hectare.

„Pe această linie în 1931 se împotrivesc exploatării sălbatice a pădurilor (de către capitalul străin), cea mai importantă resursă a maramureșenilor, și cum partidul din care făcea parte era implicat și sprijinea această exploatare, împreună cu întreaga filială din Maramureș a partidului candidează pe o listă separată. Ca urmare, demisionează din funcția de prefect și împreună cu dr. V. Filipciuc inițiază o acțiune în justiție împotriva defrișării pădurilor, acțiune pe care o câștigă la Curtea de Casație”²⁵⁵.

„Da, unchiul Gavrilă Iuga a fost un avocat de prim rang. Dacă a putut el opri exploatarea a 4000 de hectare prin judecată la Curtea de Casație din România, îți închipui. Că nu s-au dus numai cu acte”²⁵⁶.

²⁵⁴ Livia Piso, convorbiri, 8 decembrie 2017.

²⁵⁵ ***, *op. cit.*, 2013, p. 10.

²⁵⁶ Livia Piso, interviu, 1 februarie 2018.

„Și Iuga a observat [discrepanțe în acte] că era un bun avocat și a făcut proces și a câștigat. Nu a fost destul. A mers mai departe la Tribunal (...) la Curtea de Apel, în Oradea-Mare era. Și pe urmă a venit la București la Curtea de Casație și Justiție, se chema atunci. Și toate trei au dat că de fapt e porțiunea lui Iuga și să i-o dea. Și atunci, domnul director al compozesoratului a scris o declarație că este de acord ca porțiunea lui Iuga să fie scoasă din porțiunea lor și să-i fie restituită pentru că nu a fost niciodată a compozesoratului. Să fie scoasă conform schiței. Am acte din '39 care atestă asta. Și schița o am. Cu ștampila de la domnul inginer care a făcut schița, care și scrie că el este inginerul compozesoratului. Și am o hârtie tot așa lungă în care unghiul Găvrilă scrie la judecătorie că pe baza schiței ăstea și pe baza declarației să fie el trecut în cartea funduară ca proprietar pe porțiunea respectivă, iar restul rămâne mai departe pe numele compozesoratului cum a fost”²⁵⁷.

Ca urmare a scandalurilor din lumea politică, lui Găvrilă Iuga i se cere, din nou, implicare, în sensul reorganizării PNT, filiala Maramureș²⁵⁸, în 1933. Apoi, în perioada următoare, până la refugiu, Iuga își petrece timpul exclusiv practicând avocatura în Vișeu de Sus în sensul apărării intereselor țărânimii maramureșene. Activitatea sa profesională se întregește cu un alt studiu: în 1936 publică o analiză ce are la bază

„viața compozesoratelor nobile, demascând lacune legislative care permiteau „mafiei lemnului” despuierea pădurilor”²⁵⁹.

Ca urmare a declanșării celui de-al Doilea Război Mondial, situația României din punct de vedere geopolitic se înrăutățește drastic. Altfel, pe 30 august 1940, are loc Dictatul de la Viena, când Germania nazistă dimpreună cu Italia fascistă impuneau României cedarea Transilvaniei de Nord-Vest (aproape jumătate din întregul

²⁵⁷ *Idem*, interviu, 21 iunie 2018.

²⁵⁸ ***, *op. cit.*, 2013, p. 10.

²⁵⁹ *Ibidem*.

Ardeal) în favoarea Ungariei horthyste, situație care persistă timp de patru ani, până la eliberarea de către Armata Română în august 1944. De la acea dată, populația românească din teritoriul cedat, în special reprezentanții săi care au fost considerați pericole la adresa statului maghiar (sau condamnați la moarte precum a fost cazul lui Găvrilă Iuga), nu au avut de ales decât să se refugieze în zonele încă stăpânite de statul român, pentru a-și păstra viața, fiind obligați să renunțe la toate posesiunile lor. Acesta a fost și cazul familiei Liviei Piso (părinții și fratele, dimpreună cu sora mamei și soțul acesteia - soții Iuga), care s-a refugiat la Vatra Dornei. Cazul lui Găvrilă Iuga era special: acesta fusese triplu condamnat de statul maghiar la moarte, așadar plecarea lui trebuia să se facă îndată.

„La toate 10 maiurile vorbea tatăl meu, vorbea mătușa mea, profesoară de istorie și directoarea Liceului de fete din Sighet, vorbeau și alții și alții, și dr. Iuga. Lu' mătușa mea i-au transmis vorbă că o spânzură de limbă, așa merita din punct de vedere maghiar, și pe tata că îl omoară. Dar i-a scris un prieten maghiar tatei «Șoni, că așa îl alinta pe ungurește, de la Alexandru, tu s-o întinzi că nu vei fi în viață». Și tata a plecat cu un manuscris²⁶⁰ și diplome pe care le-a lăsat la Academie. Și apoi noi ne-am refugiat cu armata, cu unchiul Găvrilă și generalul Leonard Mociulschi - când au ajuns rușii aici toți căutau de el, el a fost o figură splendidă, soția lui era poloneză. Am cunoscut-o și pe ea și pe băiatul lui, Petre. El locuia la Brașov, a fost și închis în Regat undeva, a fost cu unchiul Dorel, un unchi de-al meu, și când am ajuns la Vatra Dornei, unchiul Găvrilă a dat anunț în ziarul Universul că suntem acolo. Și așa tata a citit că noi suntem acolo, și a venit și ne-am revăzut»²⁶¹.

²⁶⁰ Istoria Maramureșului, și o alta care a fost publicată pentru prima dată în 2019, prin amabilitatea lui Alin Bulumac (ed.), Alexandru Filipașcu, *Manuscrisul protopopului Moga despre revoluția din 1848 din Zarand*, editor Alin Bulumac, București, Editura Etnologică, 2019.

²⁶¹ Livia Piso, convorbiri, 8 decembrie 2017.

„În toamna lui 1940 este constrâns, în calitate de triplu condamnat la moarte de către statul maghiar, să părăsească Maramureșul, refugiindu-se la Vatra Dornei. Șocul cedării Ardealului de Nord îl afectează într-un grad deosebit, provocându-i o comă diabetică, ce la 04.10.1940 va pune sfârșit luptei sale eroice dusă în serviciul neamului”²⁶².

Refugiul a fost făcut de familiile Filipașcu și Iuga treptat. Prima dată Găvrilă Iuga a fost preluat cu un camion militar de generalul Leonard Mociulschi și batalionul său de vânători de munte, apoi soția (Flora Iuga) și cumnata sa (Livia Filipașcu, mama Liviei Piso), apoi copiii (Livia și Alexandru Filipașcu) și au plecat la Vatra Dornei.

„Noi ne-am refugiat în '40 fără familie. Noi, copiii, eram la bunica, la Poiana Ilvei, și-a venit unchiul Gavrilă cu camionul militar, că pe el l-au refugiat, l-au luat militarii, batalionul de vânători de munte condus de Mociulschi, alături de tanti Flora și mama mea. I-au adus la Poiana Ilvei, unde eram noi, copiii. Ne-a luat și pe noi doi, ne-a dat bunica trei perini și-am plecat mai departe peste Rotundă la Vatra Dornei. Și la Vatra Dornei, tata fugise cu ultimul tren din Maramureș și unchiul Găvrilă a dat la ziar un anunț că noi suntem la Vatra Dornei. Și atunci tata, aflând de noi, a venit la Vatra Dornei și a fost foarte plăcută întâlnirea, noi mergeam în parcul, lângă casa unchiului meu unde noi am tras. Era un parc foarte frumos cu veverițe și acolo culegeam ciuperci, mai făceam câte o mâncare din ele, și era și-o apă minerală de Vatra Dornei foarte bună și aia, apă medicală, mă rog, era o regiune foarte plăcută asta. Tatăl meu a venit foarte fericit că a dat de noi, că era disperat că nu știa unde suntem și ce s-a ales de noi, că nu puteai comunica cu Ungaria, nu acceptau să vorbească. În acea primă săptămână, unchiu Găvrilă îi povestea lui tata cum a fost tot drumul lui prin Siberia și Rusia și tata le-a notat în niște carnețele care erau într-o ladă în Cluj, dar care a dispărut”²⁶³.

²⁶² ***, *op. cit.*, 2013, p. 10.

²⁶³ Livia Piso, convorbiri, 8 și 15 februarie 2018.

După cele două săptămâni petrecute la Vatra Dornei, însă, starea de sănătate a lui Gavrilă Iuga s-a deteriorat rapid și a decedat nefericit, într-un context socio-politic complicat, știind că Țara Maramureșului, alături de parte din Transilvania, se află din nou în stăpânirea maghiarilor.

„Din păcate, unchiul meu s-a îmbolnăvit, el având diabet, a făcut șoc și comă diabetică și a murit în foarte scurtă vreme”²⁶⁴.

„Unchiul, săracul, de la toate câte s-au întâmplat a murit. După cât a luptat să ajungă în refugiu (...) Nu că i s-au luat lucrurile, ci că i s-a luat Maramurășul, că s-a pierdut. Când lupti pentru ceva, e și sufletul tău acolo. Uite masa asta, nu poți să spui că e o sumă de zgârieturi. Uită-te bine la ea să vezi că e dintr-o singură bucată, d-aia am cârpit-o. Ce era să fi făcut? E spaniolă, din sec. XVI. Păi aici avem numai vechituri, inclusiv noi, care suntem cea mai caraghioasă vechitură”²⁶⁵.

„El a făcut comă diabetică de supărare că s-a dat Ardealul. Păi cât a muncit el ca să se facă România Mare. Cât și-a bătut picioarele prin Rusia să strângă voluntari, ai văzut ce rezultat frumos a avut (...) În fine”²⁶⁶.

„Și soția lui, mătușa mea, a sosit după moartea lui [de la Craiova]. S-a dus la minister să verifice arhiva că ea avea la ea inventarul (...) Ea, săraca, a fost disperată, nu numai șocată. Ei s-au format cumva unul după altul, ea fiind profesoară de istorie, el făcând luptă istorică”²⁶⁷.

Pe patul de moarte, Gavrilă Iuga a chemat pe judecătorul din Vatra Dornei, ca să-și facă testamentul în prezența lui (cf. Livia Piso, convorbiri, 15 februarie 2018), și apoi a trecut la cele veșnice neîmpăcat cu soarta Maramureșului său iubit și a României:

²⁶⁴ *Idem*, interviu, 15 februarie 2018.

²⁶⁵ *Idem*, convorbiri, 8 decembrie 2017.

²⁶⁶ *Idem*, convorbiri, 15 februarie 2018.

²⁶⁷ *Ibidem*.

„Deci, săracul unchiul s-a îmbolnăvit. Părea o boală de stomac când a izbucnit și doctorii nu și-au dat seama de gravitate, dacă și-ar fi dat seama poate că puteau să-l salveze. Știu că mama, săraca, îi făcea o mâncare specială și l-a îngrijit ca pe tatăl ei. [intervine Ion Piso: „Cum să nu-l îngrijească, un om așa de adorabil!”]. **Când a murit a avut așa un minut de privire fixă, în colț, și zis cu o tristețe sfâșietoare: «Toți munții Popșimonoaei²⁶⁸ sunt în graniță rusească²⁶⁹!» Mama a zis: «Bucurați-vă că nu sunt munții dumneavoastră!» și zice: «Ba da, Bârjaba²⁷⁰» și, la ora actuală așa e, în graniță rusească. El așa a avut o ... presimțire sau iluminare înainte de a muri că vor ajunge rușii până acolo. A murit năcăjit pentru România²⁷¹.**

Tot lui Leonard Mociulschi i se datorează și înmormântarea lui Găvrilă Iuga, făcută la Vatra Dornei cu onoruri militare binemeritate de către regimentul de vânători de munte din Maramureș, aflat sub comanda generalului²⁷². Mai târziu, rămășițele Dr. Găvrilă Iuga au fost mutate la Cluj, acolo unde se odihnea și soția sa, după trecerea ei la cele veșnice.

„A fost înmormântat la Vatra Dornei, unde a murit. În schimb, a fost adus de unchiul meu, fratele mamei, Ieronim, la Cluj și pus în groapa în care era soția lui îngropată. Tot acolo e și mama mea și pe fratele meu, e un mormânt familial. Am plătit [să se facă toate cele necesare]. (...) S-au spălat toate oasele frumos și-au fost puse

²⁶⁸ Este un regionalism, care face referire la munții care erau în proprietatea lui Pop Șimon, un mare latifundiar al Maramureșului, „un notar destul de escroc” din punct de vedere al caracterului, iar soției sale i se spunea Șimonoaie. Iar de la doamna Pop Șimon Găvrilă Iuga a cumpărat mult pământ.

²⁶⁹ Părerea de rău că munții românești, din stăpânirea poloneză, mai favorabilă, vor trece în stăpânirea rusească, ucraineană, ceea ce s-a întâmplat mai târziu.

²⁷⁰ Numele unei părți din pământul lui Găvrilă Iuga, aflat pe graniță, din aceeași zonă ca Popșimonoaia, în drumul de la Vișeu la Cârlibaba, sau spre Iacobeni.

²⁷¹ Livia Piso și Ion Piso, convorbiri, 15 februarie 2018.

²⁷² Livia Piso, convorbiri, 15 februarie 2018.

toate într-un fel de tașcă de plastic cu fermoar pentru că m-am gândit că le voi lua de acolo și le voi duce, poate, în Maramureș, dar, acum când, nu știu când apuc să fac asta”²⁷³.

Apoi, după funeralii, drumul i-a purtat pe rudele rămase înspre Alba Iulia, la începutul anului școlar, și, apoi, mai târziu la Sibiu, timp în care s-au bazat pe rezerva de bani a unchiului Găvrilă, care s-a dovedit salvatoare pentru întreaga familie²⁷⁴.

Chiar și dincolo de moarte Găvrilă Iuga a suferit nedreptăți: tot soiul de rude i-au contestat testamentul în goana lor după avuție²⁷⁵, apoi la venirea regimului comunist a fost considerat chiabur, deci „dușman al poporului”, iar puținele posesiuni ce fuseseră salvate după perioada refugiului au ajuns să fie confiscate.

„Unchiu-meu, care a avut activitatea pe care a avut-o, care a intervenit și să vină armata română să elibereze Maramureșul de ucraineni la un moment dat. Deci a făcut atâtea servicii. Când au venit comuniștii, pe cine crezi că l-au numit chiabur? Unchiul meu era nobil, nu era chiabur. Și avea moșie uriașă, păduri, case, acareturi etc.”²⁷⁶.

„Oh, Doamne! Și mulți astăzi se dau drept rudă cu noi. Respectiv cu unchiul meu și nu sunt. (...) Chiar ieri a fost aicea un nepot al unchiului meu din sângele lui. Vorba lui: «Eu sunt din Iuganii cei buni». E un băiat mai drăguț așa și mi-a spus: «Doamnă, nici n-am știut că sunt atâtea care sunt rude cu noi»”²⁷⁷.

Iată ce soartă tragică a avut eroul Găvrilă Iuga, și ce s-a ales de pe urma luptei lui în slujba țării. Cu toate acestea, prin grija nepoatei sale, memoria sa poate dăinui, iar faptele sale de vitejie, alături de munca sa de o viață pot fi cunoscute și luate drept model

²⁷³ *Idem*, convorbiri, 15 februarie 2018, și 28 iunie 2018.

²⁷⁴ Livia Piso, convorbiri, 15 februarie 2018.

²⁷⁵ *Ibidem*.

²⁷⁶ *Idem*, interviu, 21 decembrie 2015.

²⁷⁷ *Idem*, interviu, 21 iunie 2018.

de către cei din tânăra generație. Pentru că Găvrilă Iuga a fost un veritabil erou în formă continuată, care niciodată nu s-a abătut de la calea sa, care s-a confundat în cea mai mare parte a timpului cu calea neamului său.

5. BIBLIOGRAFIE

***, *Maramureșul istoric prin oamenii săi: dr. Gavrilă Iuga – memorii, note, însemnări (1911-1940)*, Baia Mare, Editura Etnologică, 2013.

***, „Drapelul voluntarilor români de la Darnița, care a aparținut primului detașament de voluntari români constituit la Darnița din prizonieri ardeleni, bănățeni, crișeni, sătmăreni, maramureșeni și bucovineni. Mai 1917, Kiev, Ucraina. Fișă realizată de Zoran Markov”, Disponibil la adresa de internet: <https://mvu.ro/product/drapelcareapartinutprimuluidetasamentdevoluntariromaniconstituit-la-darnita-din-prizonieri-ardeleni-banateni/>, Accesat la data de 23 ianuarie 2025.

***, “Official Gazette” [„Gazeta oficială”], Nr. 171 din 18 noiembrie 1919, p. 9941.

***, „Unirea”, Nr. 48/1912, Disponibil la adresa de internet: https://documente.bcucloj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1912/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1912_022_0048.pdf, Accesat la data de 8 martie 2025.

Baltasiu Radu, *Introducere în sociologie. Spiritualitate, națiune și capitalism. Considerații de sociologie românească și weberiană, weberiană*, Craiova, Editura Beladi, 2007.

Bădescu Ilie, *Istoria sociologiei: perioada marilor sisteme*, Vol. I, București, Editura Economică, 2002.

Bădescu Ilie, *Sociologie noologică. Ordinea spirituală a societății*, București, Editura Mica Valahie, 2007.

Blaga Lucian, *Trilogia culturii române*, 1969.

Redacția Digi 24, „Manifestul de la Darnița, primul pas spre Unire”, în *Digi 24*, 1 decembrie 2014, Disponibil la adresa de internet: www.digi24.ro/regional/digi24clujnapoca/manifestuldela-darnitaprimulpasspreunire328818, Accesat la data de 12 ianuarie 2025.

Filipașcu Alexandru, *Manuscrisul protopopului Moga despre revolutia din 1848 din Zarand*, editor Bulumac Alin, București, Editura Etnologică, 2019.

Filipașcu Alexandru, *Bihorul românesc – Le Bihor roumain*, București, Editura Etnologică, 2020.

Frisk Kristian, “What Makes a Hero? Theorising the Social Structuring of Heroism. Sociology” [„Ce-l face pe un erou? Teoretizarea structurii sociale a eroismului. Sociologie”], în *British Sociological Association*, Vol. 53(1), 2018, pp. 87-103.

Fromm Erich, *A fi sau a avea*, București, Editura Trei, 2013.

Gherheș Ilie, „Tratatul de pace de la Trianon (4 iunie 1920) și manifestul de credință al dr. Găvrilă Iuga”, în *Gazeta de Maramureș*, 4 iunie 2024, Disponibil la adresa de internet: <https://www.gazetademaramures.ro/tratatul-de-pace-de-la-trianon-4-iunie-1920-si-manifestul-de-credinta-al-dr-gavrila-iuga-0-27029>, Accesat la data de 18 februarie 2025.

Iuga Nicolae, „DR. GAVRILA IUGA AND HIS SIBERIAN WAR JOURNAL” [„DR. GAVRILA IUGA ȘI JURNALUL SĂU DE RĂZBOI SIBERIAN”], în *Journal of Romanian literary studies*, Nr. 15/2018, pp. 62-67, Disponibil la adresa de internet: <http://old.upm.ro/jrls/JRLS-15/Rls%2015%2007.pdf>, Accesat la data de 18 februarie 2025.

Stan I. Constantin, „Octavian C. Tăslăuanu și corpul voluntarilor români din Rusia”, în *Angvstia*, Nr. 1/1996, pp. 223-230, Disponibil la adresa de internet: [01-Revista-Angvstia-01-1996-arheologie-istorie-sociologie-28.pdf](http://old.upm.ro/jrls/JRLS-15/Rls%2015%2007.pdf), Accesat la data de 18 februarie 2025

Ungureanu Ion, *Paradigme ale cunoașterii societății*, Iași, Editura Junimea, 2002.

Vulcănescu Mircea, *Creștinul în lumea modernă*, București, Editura Cuvântul Ortodox, 2013.

Vulcănescu Mircea, *Opere, vol. I, Dimensiunea românească a existenței*, editor Diaconu Marin, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, 2005.

Weber Max, *Economy and Society. An Outline of Interpretative Sociology [Economie și societate. O schiță de sociologie interpretativă]*, California, Editura Universității din California, Vol. I și II, 1978.